

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

Coloniae Munatianæ, 1665

De Sententia Excommvnicationis. Titvlvs XXXIX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62915)

verat: Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.

Præsenti decreto statuimus, & districte præcipimus medicis corporum, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia morgeant & inducant, ut medicos advocent animarum: ut postquam fuerit infirmo de spiritali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, cum causa cessante, cesset effectus. Hoc quidam inter alia huic causam dedit edito, quod quidam in ægritudinis lecto jacentes, cum eis à medicis suaderetur, ut de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, unde facilius mortis periculum incidunt. Si quis autem medicorum hujus nostræ constitutionis, postquam per prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab ingressu ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione humiliori satisfecerit competenter. Ceterum cum anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroti suadeat, quod in periculum animæ convertatur.

CAP. XIV.

Eleemosynarum quæsores sine Apostolici vel diocesani literis admitti non debent: nec tunc proponant ultra id, quod in ipsis literis continetur. hoc primo. Et debent esse modesti: & à locis & expensis incongruis abstinere. hoc secundo. In dedicatione Basilicæ ultra annum, & in anniversario dedicationis, & in literis indulgentiarum concessis ab alio, quam à Papa, ultra xl. dies remissio excedere non debet. h. d. usq. ad fin.

Idem a in eodem.

Cum ex eo: & infra. Eleemosynarum quoque quæsores, quorum quidam se alios mentiendo, abusiones nonnullas in prædicatione proponunt, admitti (nisi Apostolicas vel diocesani Episcopi literas veras exhibeant) prohibemus: & tunc præter id, quod in ipsis continetur literis, nihil populo proponere permittantur. Formam vero, quam communiter talibus Apostol. sed. indulget, duximus exprimendam, ut secundum eam diocesani Episcopi suas literas moderentur. Ea siquidem talis est: Quoniam (ut ait Apostolus) omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus sive bonum fuerit, sive malum: oportet nos diem messis extremæ misericordiæ operibus prævenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere debeamus in cœlis, firmam spem b, fiduciamque rectam tenentes: quoniam qui parvè seminat, parvè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Cum igitur ad sustentationem fratrum & egenorum ad tale confluentium hospitale, propriæ non superant facultates, universitatem vestram monemus & exhortamur in Domino, atque in remissionem vobis injungimus peccatorum, quatenus de bonis vobis à Deo collatis piæ eleemosynas, & grata eis charitatis subsidia erogetis: ut per subventionem vestram ipsorum inopia consulatur, & vos per hæc c bona & alia, quæ Domino inspirante feceritis, ad æterna possitis gaudia pervenire. Qui autem ad quarendas eleemosynas destinantur, modesti sint & discreti, nec in tabernis aut in aliis locis incongruis hospitentur, nec inutiles faciant aut sumptuosas expensas, caventes omnino ne falsæ religionis habitum gestent. Ad hæc, quia per indiscretas & superfluas indulgentias, quas quidam ecclesiarum prælati facere non ventur, & claves ecclesiæ contemnunt, & poenitentialis satisfactio enervatur: decernimus, ut cum dedicatur basilica, non extendatur indul-

a Sicut Innoc. III. in ord. Conc. gen. Lat. c. 62. & c. s. ord. tit. in 4. comp. b In C. Barb. & in Concilio: firmam spem fiduciamque tenentes, &c. c al. per hæc & alia bona.

gentia ultra annum, sive ab uno solo, sive à pluribus Episcopis dedicetur: ac deinde in anniversario dedicationis tempore xl. dies de injunctis poenitentis indulgentiæ remissio non excedat: & infra. a Hunc quoque diem numerum indulgentiarum literis præcipim⁹ moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur: cum Rom. Pont. qui pietatundinem obtinet potestatis, hoc & in talibus moderamen consueverit observare.

CAP. XV.

Archiepiscopus intra provinciam suam potest concedere indulgentias, secundum formam concilii generalis. h. d. & inquiri de ea. præce. in fine.

Honorius III.

Nostro postulasti & certificari responso, utrum per tuam provinciam possis concedere remissionem literas generales. Nos igitur f. t. breviter respon. quod per provinciam tuam liberè potes hujusmodi concedere literas, ita tamen, quod statutum generalis concilii non excedas.

CAP. XVI.

Episcopus & alii, de quibus in litera, possunt sine licentia superiorum sibi eligere providum confessorum.

Gregorius IX.

Ne pro dilatione poenitentis periculum imminet animarum, permittimus Episcopis & aliis superioribus, nec non minoribus prælati exemptis, ut cum præter sui superioris licentiam providum & discretum debent possint eligere confessorum.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS d.

TITVLVS XXXIX.

CAP. I.

Impubes, qui clericum percussit, ab Episcopo absolve potest: & qui loco vel causa disciplina percussit clericum, si sit major excommunicatus non est: qui vero ex odio, sic, & per Papam absolvitur.

Alexander III. Senon. Archiepiscopo.

Super eo verò e, quod consilium postulasti: [& infra.] Respondemus, quod si clericus infra puberes annos se adinvicem, aut unus alterum percussit, non sunt ad Apostolicam sedem mittendi, quia ætas excusat.

Nec clerici si sunt plenæ ætatis, & non odio vel indignatione, sed levitate jocosè se ad invicem percutere contingat, neque magister si scholarem discipulum intuitu disciplinæ vel correctionis percussit, quia non potest in ipsis injectio manuum violenta motari. Ceterum si ex odio iidem scholares vel seculares clerici se percussent, pro sua absolutione debent ad Apostolicam sedem venire.

[i Vtrum scholares se in vicem in plena vel minore ætate viri vel religiosi viri in claustro secundum canonem illius, qui statutum est, ut illi qui in clericos violentas manus injiciunt, mittantur ad Apost. sed. pro sua absolutione debeant venire. Inquisita.]

CAP. II.

Monachi se ad invicem percutientes, absolvit Abbas, idem in canonicis regularibus: & Abbas discretionè discretæ, recurrunt ad Episcopum.

Idem.

Monachi f verò & canonici regulares quocunque modo se in claustro percussent, non sunt ad Apost.

a Quod lateat sub hoc, infr. non apparet. b al. & in talibus. c Vid. Specul. tit. de pen. & remiss. B. Thom. in quest. additu ad 1. part. quest. 26. d In duobus manuscript. ita: & absolutionem. e Cap. 2. eod. tit. in 1. comp. f Ca. 3. eod. tit. in 1. comp. sedem

fed. mittendi, sed secundum providentiam sui Abbatis & disciplinam subdantur: & si discretio Abbatis non sufficit, ad eorum correctionem, est providentia diocesani Episcopi adhibenda.

CAP. III.

Ostentius, qui clericum percussit non graviter, ab Episcopo absolvi potest. hoc primo. Officiali delibere inieciens manus in clericum, per Papam absoluitur. hoc secundo. Qui repellendo vim vi clericum percussit, excommunicatus non est. hoc tertio. Qui percussit clericum turpiter inventum cum propinqua, excommunicatus non est, secus cum remota: & dicitur propinqua, ut in litera.

Idem.

Si vero alicuius b potestatis ostentius sub pretextu sui officii malignatus clericum laeserit, ab Episcopo suo potest absolvi, nisi forte eundem clericum graviter vulneraverit. Officialis vero pro iniectione manuum in clericum non potest sine mandato Rom. Pont. absolutionis beneficium promereri: quia nulli laico super clericum tanta datur auctoritas: nisi forte turbam arcendo, irruentem non ex deliberatione, sed fortuito casu clericum laedat. Si vero clericum vim sibi inferentem, vi quis repellat vel laedat, non debet propter hoc ad sed. Apost. transmitti, si in continenti vim vi repellat: cum vim vi repellere omnes leges omniaq; jura permittant. Nec ille compellendus est ad sed. Apost. venire, qui in clericum cum uxore, matre, sorore, vel filia propria, turpiter inventum, manus iniecit violentas. Ceterum, si in stupro vel adulterio, quod committit cum ea, quae ipsum ita proximae consanguinitatis linea non contingit, ceperit, aut in eum violentas manus iniecit, non erit a sententia illius excommunicationis immunus.

CAP. IV.

Qui percussit clericum ignorans, probabiliter eum clericum, excommunicatus non est, igno autem tamen probare debet per juramentum: & si hoc prestare recusat, pro excommunicato haberi debet.

Idem.

Si vero c aliquis in clericum nutrientem comam manus iniecit violentas, propter hoc non debet a Apostolico praesentari conspectui, nec etiam excommunicatione notari e, dummodo ipsum esse clericum ignoraverit. Vel si hoc dubium fuerit, propria manu duntaxat praestiterit juramentum, quod eum esse clericum ignorasset. Ab illo autem (si prestare noluerit juramentum) quia violentas manus constat eum in clericum iniecit, sicut ab excommunicato, donec de mandato summi Pontificis absolvatur, convenit abstinere.

CAP. V.

Percutiens clericum vel religiosum, excommunicatus est, nec ab alio, quam a Papa absolvitur, praeterquam in mortis articulo.

Idem.

Non dabitur f est, quod hi, qui violentas manus in clericos vel canonicos, aut cujlibet religionis conventus injiciunt, ex constitutione concilii sententiam excommunicationis incurrunt, nec nisi in articulo mortis sine Rom. Pont. absolutionis possunt beneficium impetrare.

CAP. VI.

Mulieres, quae inciderunt in canones, si quis suadente absolventur ab Episcopo. Idem in personis, quae non sunt sui juris, vel sint delicate, de quibus dubitatur, quod non possent commode accedere ad curiam. & h. d. usq; ad §. III.

a Sufficit b Ca. 4. eod. tit. in 1. comp. & post Concil. Later. p. 14. c. 9. c Ca. 5. eod. tit. in 2. compul. d al. non debet Apostolico praesentare, &c. e Nodari, in recentioribus libris. f C. 6. eod. tit. in 1. comp. nam qui dicuntur conversi, tradunt citati in c. ut privilegia sup. de privilegiis: & Parnorm. lit.

Idem.

Mulieres a vel aliae personae, quae sui juris non sunt, ab episcopo dicec. absolvi possunt, si manus in clericum iniecerint violentas. De his vero, qui magnae non sunt potentiae, & ita delicati, quod laborem veniendi ad sedem Apostolicam nequeunt sustinere: respondeamus, quod status personae prius, & veritas negotii est intima Roma. Pont. & secundum consilium ejus tales erunt de commissio seclere corrigendi.

Mandatum clericum percussit, excommunicatus est, sicut percussus, hoc dicit.

Illi vero, qui non per seipsum, sed eorum auctoritate vel mandato, alii violenter injiciunt manus in clericos, ad sedem Apostolicam sunt mittendi: cum is committat verè, cujus auctoritate vel mandato delictum committi probatur.

CAP. VII.

Excommunicatus per iniectionem manuum in clericum, licet occultus, absolvitur per solam Papam.

Idem.

Porro si aliqui violentas manus b in fratres suos injiciunt, & ducti poenitentia non convicti, sed privatim a te veniam postulant: eos monere debes & inducere, ut his, quos laeserunt, congruè satisfaciant, & Apostolico se conspectui representent, cum a te vel alio sine speciali mandato Roma. Pont. absolvi non possint.

CAP. VIII.

Etiam privilegiati tenentur vitare excommunicatum, & per iniectionem manuum in clericum excommunicati sunt.

Idem.

Nulli se possunt c privilegio Apostol. sed. tueri, quominus excommunicatos vitare debeant, & pro violenta manuum iniectione in clericos, sicut excommunicati vitari.

CAP. IX.

Tercientium Monachum, vel conversum religiosum, debet denunciari excommunicatus, & vitari, donec fuerit per Papam absolvatur.

Idem Episcopi & alii Praelati per Galliam constituti.

Parechianos d vestros, si qui in Monachos vel conversos praefati ordinis violentas manus iniecerunt, sublato appellationis remedio, secundum tenorem generalis decreti excommunicatos publice nunciatis, ipsosque faciatis sicut excommunicatos archieps vitari, donec laesit congruè satisfaciant, & cum literis vestris Apostolico se conspectui representent.

CAP. X.

Ponitur forma praecipi, quod sub virtute juramenti fieri debet illi, qui pro violenta manuum iniectione in clericum excommunicatus absolvitur.

Idem Gemens. Archiepiscopo.

Ex tenore e literarum tuarum nobis innouit, quod B. canonicus in quendam Subdiaconum manus iniecit violentas: & infra. Mandamus itaque, quatenus recepto ab eo juramento, quod tuo debeat mandato parere, ipsum vice nostra a sententia qua tenetur, absolvas: sibiq; in virtute juramenti praecipias, ne de cetero in clericum, Monachum, vel alicujus religionis conversum, manus injiciat violentas, nisi se defendendo, aut de mandato suorum fecerit praetorum, vel nisi super eum praelationis ministerium aut magisterium habeat, aut cum ipso in eadem ecclesia socius esse noverit.

a Cap. 7. eod. titul. in 1. compul. & post Concil. Later. p. 14. c. 12. vid. Decretum Concil. 602. vol. 2. b Ca. 9. eod. tit. in 1. compul. & post Conc. Lat. p. 14. c. 9. c Cap. 10. eod. tit. in 1. compul. & post Concil. Later. p. 14. c. 9. d Cap. 14. eod. tit. in 1. compul. & post Concil. Lateran. p. 14. c. 17. e Cap. 15. eod. tit. in 1. compul. vid. Sylvest. verbo Absolutio.

CAP. XI.

Excommunicatum pro percussione clerici absoluit Episcopus, si sine periculo Papam adire nequit: debet tamen sibi mandare, quod adeat Papam impedimento cessante.

Idem Canonianen. Episcopo.

DE cetero a noveris, quod si quis pro violenta manuum iniectione in clericum est vinculo excommunicationis adstrictus, si habens capitales inimicitias, vel alias iustas excusationes, quibus ab itinere rationabiliter excusetur, ita quod sine periculo, Apostolico se nequeat conspectui presentare: licet dioeclesano Episcopo, recepto juramento secundum morem ecclesie sibi absolutionis gratiam impetiri. Sed est illi sub juramento debito injungendum, ut quam citius opportunitatem habuerit, Rom. Pont. adeat, mandatum Apostolicum suscepturus.

CAP. XII.

Cum Papa absolutionem excommunicati delegat, mandat recipi cautionem de parendo mandatis ecclesie.

Urbanus III. Senonen. Archiepiscopo.

AD hæc b cum inter parochianos tuos: [1 & infra.] Romana ecclesia absolutionem sententiae delegatorum iudicum nequaquam consuevit aliis delegare: nisi in literis commissionis contineatur expressè de sufficienti cautione prestanda ab his, qui absolvi debent, quod iudicio ecclesie debeant obedire.

[1 Vel inter eos & alios contra versus coram delegatis iudicibus ageretur, sapius a iudicibus ipsi, ut asserit, audivit. Apostol. injungitur, ut alteram partem, forte parere iudicio contententem, vel ab aliam causam rationabilem, ecclesiastica districtione percellat. Illi vero qui subiacere excommunicationi mandantur, ad alios iudices literis ab Apostol. sede impetrant, a quibus nihilominus audivit. Apostol. tibi mandatur, ut eos qui de priorum iudicum mandato excommunicati fuerant, habeas absolutos: super quo tua discretio dubitat quid tibi in diversitate huiusmodi sit agendum: ad quod pariter respondemus, quod si litera ad secundos iudices impetrata tacita veritate obtenta non fuerint, eos ad mandatum eorum absolutos habere debeas, præcipue cum.]

CAP. XIII.

Excommunicatus per canonem, si quis suadente. sit dives vel pauper, per Papam absolvendus est, vel ejus legatum: sicut in muliere, sene, infirmo, vel mutilato, qui per Episcopum absolvi possunt.

Clemens III.

EA noscitur e: [1 & f.] Consultationi t. duximus respondendum, quod mulieres, senes, & valetudinarii, seu membrorum destitutionibus impediti, licet ad Apostol. sed. non veniant, ab Episcopis valeant fidelium communioni restitui, satisfacto juxta facultates his, quibus per eos constitit injurias irrogatas. Alios autem, si pauperes siue divites sed. Apostol. vel legato ejus, ut beneficium absolutionis obtineant, necesse est presentari. Si vero infirmitatis tempore timore mortis beneficium fuerit absolutionis indulgentum, juramento præstito injungatur eidem, ut postquam sanitati fuerint restituti, ad Rom. eccl. vel ejus legatum accedant, mandatum d. Apostol. super talibus recepturi.

[1 Quod utq. f. r. diligenter attendens, certificari humiliter postulavit de his qui violentas manus in clericos aliqua temeritate mittunt, nec eis suppetunt facultates ut ad sed. Apost. valeant laborare, quomodo his possit salubriter provideri.]

CAP. XIV.

Ante denunciationem vitandus est excommunicatus pro violenta manuum iniectione in clericos, nisi sit occulus. hoc primo. Inefficiens clericum, qui contempto clericali habitu se enormitatibus immiscuit, excommunicatus non est, hoc secundo.

a Cap. 16. eod. tit. in 1. compil. & post. Conv. Lateran. part. 14. cap. 13. b Cap. 8. tit. de rest. p. in prima compilatio. c Cap. 1. eod. tit. in 2. compil. d Dicitur, Apostolicum, deest in veteribus Codicib.

Idem.

Cum non a ab homine: [1 & infra.] Consul. tit. respondem. quod a communione illius, qui pro sacrilega manuum iniectione in clericum, in edictum excommunicationis incidit, licet denunciatus non sit, debet abstinere: nisi forte id tibi soli pateret: in quo casu ipsum privasim tantummodo evitabis, quamdiu ab ecclesia toleratur: ut saltem verecunde robore suffulsi, pro latentis excessu satisfacere compellatur. In articulo vero secundæ quæstionis respondemus, quod occulentes clericorum aut Presbyterorum, qui contempto clericali habitu tyrannidi & enormitati se inverecunde immiscerent, in odium clericalis excessus, & terrorem atque correctionem similium, canone late sententiæ micant, coërentur: injungatur tamen eis poenitentia competens, aliquantulum asperior, quam si in laicos talis commisissent.

[1 Avobis itaque sunt ex parte tua quæstion, an tenent abstinere a communione illius, qui pro temeraria manuum iniectione in clericum, in sententiâ incidit, antequam excommunicatus publice moneatur: & utrum incidere in casum lata sententiâ interfectores clericorum & Presbyterorum illorum, qui ab alio suscepti ordinis ministerio, in publicis bellis, vel etiam præteritis homicidiis polluerentur, cum in comminationibus, & munitatibus, atque rapinis, & aliis enormitatibus quasi sua in laicos, vel deterrere debuerint.]

CAP. XV.

Ante absolutionem communicandum non est excommunicatus, licet juraverit parere mandatis ecclesie, vel composuerit cum offensa, hoc dicit, primo. Infamato de excommunicato tenentur communicandum non est, nisi se purget, vel ad cautelam absolatur, hoc dicit, secundo.

Idem.

Cum b desideres: [1 & infra.] Fuit autem prima quæstionis tenor huiusmodi: utrim alii excommunicato, qui mandato ecclesie stare juravit, & ante absolutionem Episcopus ei communionem reddidit, sit communicandum ab aliis? & an Episcopus ista facere debeat? Cui quæstioni r. respond. quod cum cautio juratoria, quam hodie qui excommunicati sunt præstant, potius ad cautelam ex consuetudine ecclesie, quam rigore canonum sit inducta, neque momenti tam validè reputetur, quod nisi absolutionis beneficium substatuerit ille, qui excommunicatus debeat communionem restitui, præsertim cum ex eo juramento absolutionem consecutus non sit, & constet eum excommunicatum fuisse, & verum sit absolutum non esse: nec Episcopus, nec alii debent communicare eidem, nisi facta secundum formam ecclesie, post juramentum præstitum absolutus: quia qui cum excommunicato scienter communicaverit, excommunicationis poenam contrahit eum eodem. Secunda quæstioni hunc finem duximus proponendum, quod si publica fama est a aliquem verberasse clericum, nec Episcopus, nec alius communicare sibi debet, nisi ad arbitrium Episcopi de hoc se purgaverit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur. Tertio loco tua discretio requiritur, si clericus verberatus, Episcopo mediante, cum suo verberatore composuerit, & ille reconciliatus sibi fuerit, an per hoc is debeat ad aliorum communionem quod licet ille, qui violentas manus iniecit, ei, quem laesit, satisfecisse taliter videatur, ecclesie tamen, quam offendit, ex hoc non satisfecisse dignoscitur: & nisi forma ecclesie, quam per absolutionem talium introducta est observetur, non est communicandum eidem.

a Cap. 3. eod. tit. in 2. compil. b Cap. 4. eod. tit. in 2. compil. c De consuetudine. d Vid. Dominus, ca. pre. hanc. 6. in 2. de homicid. in 6.

[1 &]

[1 Quoque quid tua f. observare debeat super his qua dubie-
tatem continent, Apostol. sed. scripto plenius edoceri, nos qui licet
immeriti ex suscepto administrationis officio consultacionibus respon-
dere cogimus singulorum.]

CAP. XVI.

Sacerdos ejiciens regularem de ecclesia, officia divina turbantem,
excommunicatus non est.

Idem.

Veniens ad sedem Apostolicam lator praesenti-
um, sua nobis assertionem monstravit, quod cum ma-
tutina officia celebraret: quaedam monialis ecclesiam
ingrediens, cum alio clerico ludendo impedimentum
praestabat, quod minus Deo divinum posset obsequium
exhibere: unde memoratus sacerdos commotus, ut li-
berius posset circa divinum celebrationem vacare, ma-
nibus in eam apposis, ut extra ecclesiam poneret, cum
nollet exire, in trahendo e ipsam, coegit eandem extra
ecclesiam residere: sed tu illum propter hoc tanquam
excommunicatum evitasti: & facis ab aliis evitari. Ideo
que mandamus, quatenus si res ita se habet, eum de cae-
tero non evites: cum ex hoc ipsum excommunicatum
nullatenus videamus.

CAP. XVII.

Excommunicati pro levi manu iniectione in clericum, possunt
per Episcopum absolvi, h. d. secundum communem lectionem, & est
textus singularis.

Idem.

Pervenit ad nos: [1 & 7.] De his absolvendis,
qui clericis non enormem sed modicam & levem in-
juriam irrogarunt, tux fraternitatis arbitrio duximus
committendum.

[1 Illos autem qui valentine praepediti, pro absolutio-
nis beneficio ad sedem Apostolicam nequeunt laborare, recepto ab eis, sicut
moris est, juramento potes absolvere, ita quod sanitati pristina resti-
tuti, Apostolice se conspectui representent. Sexus vero facinorosus, &
pueri ac senibus super hoc statu te credimus posse libere disponere.]

CAP. XVIII.

Clericus, qui scienter & sponte participat excommunicato in di-
vini officii, excommunicatus est major, & tantum absolvendus
per Papam, h. d. secundum Paulum.

Idem.

Significavit e nobis: & infra. Verum clericos, qui
scienter & sponte participaverunt excommunica-
tis a nobis, & ipsos in officiis receperunt, eadem ex-
communicationis sententia cum ipsis non dubitamus in-
volvi: quos etiam pro beneficio absolutio-
nis habendo ad nos volumus cum literarum tuarum insinuatio-
ne remitti.

CAP. XIX.

Excommunicatus pro iniectione manuum in clericum, vel incen-
diarium post publicacionem a solo Papa absolvi.

Idem.

Tu nos f. duxit fraternitas, consulendos: [1 & 7.]
Fraternitati tuae talis respond. quod non solum &
qui in clericos temp. manus iniiciunt, sed etiam
incendiarii, & sunt per ecclesiam sententiam publi-
cati, pro absolutio-
nis beneficio ad Apostolicam sedem
sunt remitti.

[An hi soli sunt ad sedem Apostolicam destinandi, qui in
obnoxiem lata sententia incidentes, manus iniecerunt in clericos
violentas, & utrum possint ab eadem sententia, nisi per Rom. Pont.
liberari.]

CAP. XX.

Legati de latere absolvere possunt excommunicatos pro iniectione
manuum in clericos.

a Cap. 1. eod. tit. in 1. comp. b al. extrahendo. al. ut trahendo.
c al. ita: intra ecclesiam residere. d Cap. 6. eod. tit. in 2. compil.
e Ca. 7. eod. tit. in 2. compil. f Ca. 8. eod. tit. in 2. comp. g n.
ita: quod non saltem hi, qui, &c.

Idem.

Ad eminentiam sedis a Apostolica: [1 & infra.]
Sicut ex parte tua nostris est auribus intimatum, tibi
existit dubium, utrum absolutio-
nis beneficium asse-
quantur, qui pro iniectione manuum in clericos, vel ali-
as religiosas personas, excommunicationem incur-
runt, & a legatis Cardinalibus, qui a latere Rom. Pont.
destinantur, pro tempore absolventur, cum iidem legati
mandatum super hoc non ostendant expressum. Super
quo id a te volumus observari, ut eos habes absq; omni
hastationis scrupulo absolutos, quos constituerit a tali-
bus beneficio absolutio-
nis adeptos.

[1 Est revertendum, quoniam articulus dubitationis emergit,
ut tanto quis promptiori conscientia recipias & observet, quod super
re dubia sibi fuit a sede Apostol. responsum, quando praerogativa de-
gnitatis ipsius certiori noscitur veritati sententia vel scientia robo-
rata, qua in B. Petro Apostolorum Principe, pra aliis omnibus am-
plitudinem pralatum accepit.]

CAP. XXI.

Generalis excommunicatio non ligat, nisi subditos praesentia.

Idem.

Nobis b fuit ex parte tua quaesitum, utrum si quis
ita pronunciarit, quisquis furtum fecerit, ex-
communicatus sit: haec generalis clausula ad ipsius ex-
communicatoris subditos referatur, an generaliter exten-
datur ad omnes, qui non sunt de iurisdictione illius? Ad
quod dicimus, quod hac sententia non nisi subditi ob-
ligantur, nisi forte plus contulerit major & largior au-
thoritas delegantis.

CAP. XXII.

Qui cum effractione spoliant ecclesias, excommunicati sunt, &
per Papam tantum post denunciations absolventur.

Idem.

Conquesti e sunt nobis Regin. canonici, quod I. de
Malafrena, & ejus sequaces quosdam ecclesiarum
Episcopatus violenter confregerunt, & que
spoliari minime dubitarunt. Quoniam
gravia sunt,
nec clausis debent oculis praeteriri mandamus, quate-
nus si est ita, memoratos illegos excommunicatos
nunciatis, & faciatis sic excommunicatos arctius evi-
tari: donec passis ipsam congrue satisfaciant, & da-
mma [pro eis] restituant, & cum literis vestris rei
veritatem continentibus Apostolice se conspectui re-
praesentent.

CAP. XXIII.

Percutiem vel etiam interficiens clericum, se, dimisso clericali
habitu, sicut enormitatis immiscens, non tenetur ire pro ab-
solutio-
ne ad sed. Apostol. Ita generaliter summari potest.

Idem.

Perpendimus d ex literis tuis, quod quidam sacer-
dos pro eo, quod se filium Regis falso nominare
presumpsit, & armis acceptis, seditionem fecit & guer-
tam, a B. Comite iussus est fugari: qui postea ejus man-
dato traditus patibulo expiravit: [1 & infra.] Fr. tua
duximus respondendum, quod si memoratus sacerdos
tali modo excessit, & non pro pulando, sed inferendo in-
juriam fuit occisus: non videtur nobis quod interfecto-
res ejus propter hoc ad obtinendam absolutio-
nem Apostol. sed. adire cogantur: tu vero, qui merita personarum be-
ne nosti, poenitentiam eis competentem injungas.

[1 Quia igitur tam ipsorum Comitum, quam alios hujus facti
participes velle super hoc statu facere, intimasti praesenti pag.]

CAP. XXIV.

Iudex ecclesiasticus faciens percussorem clericum per laicum, etiam
causa disciplina, excommunicatus est, & ipse, & verberans pro ab-
solutio-
ne tenentur ire ad Papam.

a Cap. 9. eod. tit. in 2. compil. b Ca. 10. eod. tit. in 2. compil.
c Ca. 11. eod. tit. in 2. compil. d Ca. 12. eod. tit. in 2. compil.

Veritas vestra consultationem accepimus, qua nos requisistis, utrum laicus incidat in excommunicationis edictum, qui ad iussionem Abbatis b, in cuius servitio commoratur, in clericum, Monachum, aut conversum, temerarias manus praesumat injicere, maxime ubi causa non subest, propter quam debeat verberari. Nobis autem videtur, quod nisi causa regularis disciplinae hoc faciat, Abbas in propria persona, vel (si necessitas urget) per clericum vel Monachum fieri jubeat, tam qui tales verberari praecipit, quam illi qui verberant, (etiam si causa subesset) excommunicationis sententiam, donec ad Apostolicam sedem veniant, nequaquam evadunt.

CAP. XXV.

Clericus ut laicus incedens, tertio monitus non respiciens, perdit privilegium clericale.

Idem.

In audientia nostra e talis fuit ex parte tua proposita consultatio, utrum clerici, qui arma militaria (relicto habitu clericali) gestare nullatenus erubescant, si eis fuerit injuria corporalis illata, vel se a captione redemere, illa clericorum debeant immunitate gaudere, qua pro temeraria manuum injectione facta in clericum, excommunicatus quis ipso jure notatur? Ad haec tibi breviter respondemus, quod cum frustra ecclesiae imploret auxilium, qui committit in ipsam, & lex secularium Principum huic responso satis efficax asserat argumentum, qua manifeste cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non posse injuriam agere, si in veste meretrici fuerit deprehensa: hujusmodi clerici, si a praelatis suis tertio communiti militaria noluerint arma deponere, de privilegio clericorum subsidium aliquod habere non debeat.

CAP. XXVI.

Excommunicatus propter injectionem manuum in clericum, impeditus ire ad curiam, potest a superiore absolvi: sed impedimento cessante, tenetur curiam visitare juxta verum mandatum Apostolicum.

Idem.

Quod d de his: [1 & infra.] Prætern. t. taliter canonem late sententiae incidisse, non aliam quam per sedem Apostolicam vel ejus legatum absolutionis potest beneficium obtinere. Nisi forte in mortis articulo, vel paupertate, aut infirmitate, vel senectute tanta gravaretur, quod ad eccles. Rom. laborem subire non valeat veniendi, vel ab hoc alio impedimento canonico retrahatur.

Ceterum ab his in forma sacramenti exigi consuevit, ut resumptis viribus, & opportunitate concessa, Rom. eccles. in propria persona debeant visitare.

[1 Etiam in quibus non dubitas, & quod de his observari debeat, plurimum agnovisti sed. Apostol. Responsa requiri: tanto f. t. magis in Domino commendamus, quanto in his qua sacrorum canonum institutionibus sunt expressa, aut n. procedere desideras & distionas. Sane requisivisti a nobis f. t. utrum qui se constituit in late sententia canonem incidisse, nec ad hoc potest induci ut ad sed. Ap. veniat, absolvens ab ipso vel a simplici Presbytero, absolutionis debeat vel possit beneficium promoveri, & utrum Presbyteri bigamis, & viduarum maritus, & eorum uxores vitam universa carnis ingressu, missarum solemnitas liceat celebrare. Verum licet quod de his observare debeat, satis in canonibus sit definitum, hoc tamen.]

a Cap. 13. eod. tit. in 2. compilat. Vid. Henric. Boech. b Ergo in illicito non est dominus obtemperandum. sicut quod notat Bald. in l. servos. C. ad l. Iuliam de vi publ. c Cap. 14. eod. tit. in 2. compilat. vide Sylvestrum super e. citatum. d Cap. 15. eod. tit. in 2. compilat.

CAP. XXVII.

Ligatus pluribus excommunicationibus, licet ex eodem fallo, obtinens absolutionem, expressa una causa, seu una excommunicatione, non habetur pro absoluto, quoad aliam.

Innoc. III. Archiepiscopo, Decano, & Praetori Lugdun.

Cum a pro causa, qua inter G. & F. Cabilonens. ecclesiae Archidiaconum verberatur, eis concessissimus auditorum, procurator G. allegavit, quod cum Archidiaconus in succentorem in communi dormitorio manus injecisset temere violentas, & cum transisset verberando per claustrum, tu frater Archiepiscopus eum ob violentam manuum injectionem, & violationem immunitatis ecclesiae, fecisset excommunicatum, publice nunciari: [1 & infra.] Disc. ve. mandamus, quatenus si vobis confiteretur dictum F. Archidiaconum ob duplicem causam excommunicatum fuisse, & expressisse tantum alteram in literis, quas super absolutione sua impetravit, ipsum tanquam excommunicatum satisfacere ecclesiae suae pro altera moxitione praestare cogatis.

[1 Ipse vero ad Apost. sed. accedens confessus est, quod in clericum manus injecerat violentas, suppressit autem quod immunitatem violasset ecclesiae, super absolutione sua literas impetravit. Nos igitur causam ipsam vestro ex anno committimus.]

CAP. XXVIII.

Excommunicato decedenti in excommunicatione quatenus contritus decesserit, non est communicandus ante absolutionem, nec pro eo orandum, licet sit quoad Deum absolutus: sed si constiterit de contritione praecedenti, absolvetur etiam post mortem ab eo, a quo vivus fuerat absolvens: & haeredes ejus compelluntur per ecclesiam, ad satisfaciendum pro eo.

Idem. Abbati S. Andree.

A nobis est saepe quaesitum b, utrum si aliquis excommunicatus, in quo indicia fuerint poenitentiae manifesta, nec per eum steterit, quod minus reconciliaretur ecclesiasticae unitati, non suscepto beneficio absolutionis, decesserit, pro absoluto ab ecclesia sit habendus? & utrum pro tali recipiendus sit elemosina, & si fidelibus sit orandum? [1 & infra.] Nos igitur consuls. t. b. respond. quod iudicium Dei veniat, quatenus fallit nec fallitur, semper innuitur: iudicium autem ecclesiae nonnunquam opinione sequitur, quam de solere saepe contingit, & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud ecclesiam solutus: & qui liber est apud Deum, ecclesiasticis vinculis innodatus. Vinculum ergo, quo punitur ligatus est apud Deum, in culpa remissione dissolvitur: illud autem, quo ligatus est apud ecclesiam, cum poenitentia remittitur, relaxatur: quod in suscitacione a Lazari sermo Evangelis manifestat, quem prius Dominus suscitavit, & Apostolus: praecepit postmodum salvere suscitatum. Unde quatenus unque se quis juramento praestito, quod ecclesiam manum oraret, humilitate curaverit: quantacunque d. poenitentia signa praestiterint, si tamen morte preventus absolvens non potuerit beneficium obtinere, quamvis absolvens apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendus est apud ecclesiam absolutus. Potest tamen & debet ecclesiae beneficio subveniri, ut si de ipsius viventi poenitentia per evidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur. Nec obstat, quod ecclesiae legitur attributa potestas ligandi atque solvendi homines super terram, tanquam non possit solvere & ligare sub terra sepultos: & quod legitur, non

a Cap. 1. eod. tit. in 3. comp. eod. citatus super glossa. b Cap. eod. tit. in 3. compil. c Ioan. 11. d al. qualicumque poenitentia signa praestiterint.

communicetur mortuo, cui non est communicatum & vivo: cum etiam communicatum non fuerit, communicandum tamen illi fuisse, quem non contemptus religionis, sed necessitatis articulus impedit: & in certis casibus à canonibus denotatis ligasse legatur ecclesia mortuos, & soluisse. Ut autem in uno pariter & eodem negotio, & servemus rigorem, & manifestam offendamus, statim ut iustus mortui absolutio à sed. Apost. requiritur, qui cum viveret, ab ea fuerat absolvendus: alioquin autem absolutionem ex præmissa causa cæteris indulgemus, à quibus dum viverent, fuerant absolventi. Absolutionis autem forma servetur, ut fiat cum penitentiali psalmo, & tam oratione dominica, quam alia consueta. Hæredes quoque ipsius ad satisfaciendum proprio, si mentione præmissa noluerint, per dist. eccl. compellantur.

[Ut autem quod intendimus per suppositionem exempli aperiuntur exprimamus, quidam Presbyter & canonicus regularis, sicut per tuas nobis literas intrinsece, cum publica laboraret infamia, quod ad quandam conjugatam accederet, maritus ejusdem mulieris & conjugatus ejus in eum manus injecerunt temere violentas: propter quod per Episcopum denunciati sunt excommunicationis sententia subiacere. Verum ipsi postmodum ad eundem Episcopum accedente, prestato in manibus ejus, quod parerent iudicio ecclesie, corporaliter juramento, in mandato receperunt ab ipso, quod propter hoc Apostolice se conspectui præsentarent. Cumq; unius illorum se ad iter accingeret ad se. Ap. veniendi, à quibusdam suis amulis est peremptus, & extra cæmeterium ecclesie tumulatus: & licet contra interfectores amicos & sanguines interfecti graviter sint commoti, præstiterunt eis tamen, quod omnem ancorem remitterent, & essentiam, dummodo interfecti cadaver traderetur ecclesie sepultura. Videretur igitur forsitan in hoc casu quibusdam, quod cum sacramentum non necessitatis articulus, sed contemptus religionis excludat, & iudicium ecclesie debeat imitari, cum interfecto prædicto manifeste parentis signa præcesserint, & propter hoc absolutus etiam ab ecclesia sit habendus: sed e contrario cum ex sola culpa ligetur qui quoad Deum apud triumphantem ecclesiam, ex sola culpa verè sententia ligetur quoad hominem apud ecclesiam militantem, quandoque vinculum culpa remittitur apud Deum, sed apud homines non absolvitur, nisi ferti quando vinculum sententia relaxatur. Alioquin ecclesia absolutio nullatenus necessaria videretur, si in sola cordi contritione præter sacerdotale officium rigor relaxaretur ecclesiastica disciplina.]

CAP. XXIX.

Detinens clericum in custodia vel vinculo sine laesione, excommunicatus est. h. d. primo. Communicans excommunicato scienter in crimine, excommunicatus est: & nisi difficultas impediatur, absque debet ab excommunicato cum juramento. Communicans vero extraneum reconciliari potest per simplicem sacerdotem sine juramento. h. d. usq; ad finem.

Idem Viratiamen. b. Episcopo.

Nuper à nobis tua discretio requisivit, quid de illis laicis sit faciendum, qui clericos (sine laesione tamen) in custodia detinent publica vel privata, vel etiam detrudunt in vincula? Et utrum, qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolvi ab excommunicatione possunt per confessionem à simplici sacerdote, vel Episcopi seu Archiepiscopi sit ab eis absolutio expetenda? Nos igitur inquisitioni tuæ ex ordine respon. quod in primo consultationis articulo non credimus laicos poenam excommunicationis evadere, quamvis per d. eorum factum corporalis lætio non fuerit subsecuta, citra quam violentia sæpius circa clericos

a Vid. Burch. l. 9. decr. c. 8. b Viratiamen. al. Viratiamen. c C. 3. cod. tit. in 3. comp. d Distio. per. decr. in antiquo exempl.

nequiter perpetratur. In secunda a verò questione credimus distinguendum, an is, qui nominatim excommunicato communicat, scienter in crimine communicet criminoso, ei consilium impendendo, auxilium vel favorem: aut aliàs in oratione vel osculo, aut orando secum, aut etiam comedendo. In primo quidem articulo, cum talis communicet crimini, & participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnavit: ab eo vel ejus superiore merito delicti tunc erit absolutio requirenda: cum facientem & consentientem par poena constringat. In secundo verò casu à suo Episcopo, vel à proprio sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere: quamvis enim & tunc non iudicis, sed juris sententia excommunicato communicans sit ligatus, quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Is autem, qui juxta primum modum excommunicato communicat, cum juramento debet absolvi: qui verò juxta secundum modum, reconciliari poterit sine juratoria cautione. Verum si difficile sit ex aliqua justa causa, quod ad ipsum excommunicatorem absolvendus accedat, concedimus indulgendo ut (præstita juxta formam ecclesie cautione, quod excommunicatoris mandato parebit) à suo absolvatur Episcopo, vel proprio sacerdote.

CAP. XXX.

Juramentum excommunicati de fando mandato ecclesie non habet vim absolutivam. hoc primo. Excommunicato nullus communicare tenetur præter personas exceptas: alias communicans excommunicato incurrit minorem, & est excommunicandus major, nisi ille esset excommunicatus cum participibus, quia tunc esset excommunicatus major.

Idem Strigonen. Archiepiscopo.

Quod b in dubiis: & infra. Respondemus, quod excommunicato, licet quod sit mandato ecclesie juramento firmaverit, communicari non debet, donec per ecclesiam fuerit absolutus, alioquin post juramentum non esset absolutio necessaria. Nullus autem scienter nominatim excommunicato communicare tenetur, nisi quædam persona, quæ per illud Gregor. Papa capitulum, Quoniam multos, specialiter excusantur. Illi autem, qui nominatim excommunicatis præsumptuose participant, præter personas dicto canone adnotatas, nisi ab eorum participatione commoniti forte destiterint, excommunicationis vinculo sunt innodandi: secus autem si scienter communicant ei, qui cum participibus suis est vinculo excommunicationis sententialiter innodatus: tunc enim & ipsi sententiam excommunicationis incurunt.

CAP. XXXI.

Excommunicato communicare tenetur, qui prius erant ei obligati ad obsequium familiare: alii vero non tenentur de necessitate, licet interdum possint necessitate urgente.

Idem doctoribus decretorum Bonon.

Inter alia e, quæ Strigo. Archiepiscopus proponi fecit, nos recolimus respondisse, quod nullus nominatim excommunicato scienter communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Greg. Papa c. Quoniam multos, specialiter excusantur: verum ex hac responsione orta est occasio disputandi, aliis concedentibus, quod excommunicato communicare tenentur personæ in prædicto c. nominatæ, præsertim quæ prius ad communionem eorum ex debito tenebantur: aliis ad

a Vid. B. Thom. in questionibus ad astu ad 3. p. q. 23. art. 2. b C. 9. cod. tit. in 3. compilat. Paris sup. de panu. ca. quod in dubio. c C. 4. cod. tit. in 3. comp. Vide Hofstetern in summa de sent. excomm. 4. & quæ sit panu.

ferentibus eos communicare licite posse, si velint: non tamen ad hoc ex necessitate teneri. Vigitur unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat, ambiguitatem hujusmodi taliter duximus absolventem, quod cum quaedam persona in praemisso capitulo denotata, illis, in quos lata fuerit excommunicationis sententia, ante prolationem ipsius obsequio tenerentur familiariter adherere, neque postmodum ad contrarium teneantur (cum adhuc debitum daret) beneficio canonis id agente, a priore non sunt obnoxietate soluta, sed ad familiare tenentur obsequium: & ita per consequens ad communionem tenentur, sine qua illud nequeunt exhibere. Illud autem non ad omnes personas capituli credimus referendum: ut videlicet obnoxietati hujusmodi sint subiecta, cum viatores peregrini & mercatores a communicatione talium personarum (nisi articulus necessitatis imminet) debeant abstinere, ut in sine colligitur manifeste, sed ad illas duntaxat, quae talibus arctiori tenentur obnoxietate constricta: quibus tamen in his, pro quibus sunt excommunicatione notata, ut in criminibus, communicare non debent, sed ab eis penitus abstinere.

CAP. XXXII.

Si excommunicatus pro manu iniectione, scienter recipit ordines, si est clericus secularis, deponendus est: si regularis, ab executione ordinis est suspensus. Qui ignorans sui ius factum se excommunicatus recipit ordines, si est clericus secularis, dispensat cum eo solus Papa: si regularis, dispensat Abbas, si ignorantia est probabili, & factum non est grave.

Idem.

Cum illorum a absolutio, qui pro violenta manu iniectione in clericos, labem excommunicationis incurrun (quibusdam casibus a praedecessore nostro exceptis) sedi duntaxat Ap. referretur, nonnulli ecclesiasticam sententiam negligentes, in excommunicatione positi, ecclesiasticos ordines accipere non formidant. Quid autem de his fieri debeat, Apostolicum scriptis oraculum imploratur. Circa quos credimus distinguendum, quod tales vel sciunt excommunicationis se vinculo irretitos, vel non recolunt factum, pro quo in laet sententia canonem inciderunt, vel factum quidem scientes, juris ignari, nesciunt exinde se teneri. Primos b si fuerint seculares clerici c, a susceptis ordinibus censemus in perpetuum deponendos: in reliquis casibus tam Archiepiscopi, quam Episcopi absque mandato sed. Apost. speciali dispensandi facultatem se noverint non habere, quibus etiam absolutio talium interdicta: cum majora intelligantur a illis prohibita, quibus vetita sunt minora. Poterunt tamen hujusmodi Rom. Pontif. auctoribus intimari, ut ab eo secundum rigorem vel aequitatem responsum prodeat, prout discretio sua viderit faciendum. Qui si claustrales hujusmodi fuerint, licet ab Alexandro Papa fuerit constitutum, monachi & canonici regulares quocumque modo se in claustris percussent, non sunt ad Apo. sed. mittendi, sed secundum providentiam sui Abbatis disciplinae subdantur: & si Abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, providentia est dice. Episcopi adhibenda: & alibi dicitur, quod de seculo fugientes, qui religionis habitum in monasterio receperunt, & inter cetera postmodum confitentur se tale commississe delictum, per e quod ipso actu excommunicationis sententiam incurrerunt, sine licentia Rom. Pon. Abbas non potest nec debet eos absolvere, quamvis praesumptionem delinquentium debita possit animadversione ponere: nos tamen in religionis favorem, & ut evagandi materia subtrahatur, majorem

a Ca. eod. tit. in 3. comp. b In recentioribus, Primum: sed in antiquioribus, primum. c Dicitur, clericus, deest in vetustis Cod. d Alcum & majora. e Propter.

eis gratiam exhibere volentes, eorum praesentibus, quod etiam talibus absolutiois beneficium impertiri valeamus indulgemus: nisi excessus ipsorum exiterit difficultatis enormis, ut pote si ad mutilationem membri vel effusionem sanguinis est processum, aut in Episcopum, aut Abbatem violenta manus injecta, cum excessus tales & similes nequeant sine scandalo praeteriri. Si vero claustralis aliquis in religionem personam alterius claustralis manus iniecerit violentas, per Abbatem praesentem & e jus, qui passus est injuriam, absolvetur. Quod si clericum percussit secularem, non nisi per Apost. sed. (ut scandalum evitet) absolutiois gratiam poterit promereri. Si autem hos ad ordines pro noverit contigerit, iuxta praemissam distinctionem, qui scienter in contemptum ecclesiasticae disciplinae se fecerint ordinari, ab executione suscepti ordinis & officii decernimus abstinere, suspensos. Circa reliquos vero facti memoriam, scriptis peritiam non habentes, monasteriorum utilitate praesata, post injunctam regularem poenitentiam & poenitentiam, Abbates ipsorum poterunt dispensare, nisi grave fuerit & notabile factum: aut is, qui fecit, adultus fuerit & discretus, ut violenter contra oblivionem vel ignorantiam praesumatur. Praecipimus autem Abbatibus, ut formam istam diligenter observent, ne privilegium mereatur amittere, qui sibi permittit abutitur potestate.

CAP. XXXIII.

Monialis percussens monalem seu conversum, ad seculum secularem, incidit in excommunicationem, & ab Episcopo sui diocesis solvi potest.

Idem Historiensis.

De monialibus a tua à nobis fraternitas requisivit, per quem eis sit beneficium absolutiois impendendum, si vel in se invicem, vel conversos, vel conversas suas aut clericos etiam manus iniecerint ceteris violentas? Super hoc igitur tux consul. taliter respon. ut per Episcopum, in cujus diocesi monasteria faciunt, absolvetur.

CAP. XXXIV.

Contractus etiam, qui sine commone explicari non possunt, non dissolvuntur, seu impediuntur per excommunicationem superintendentem in eum, qui tenetur aliquo praesente non excommunicato.

Idem unversis. Cuius signati.

Si b verè: [i & infra.] Quod si Veneti fuerint satisfecerit voluerint, nec absolvi, vobis committimus, ut cum ipsis in terram Saracenorum vel provinciam, iuxta quod inter vos convenit & ipsos, si bene se convenit, navigio transeatis, quanto magis oportet, cum dolore tamen & amantitudine cordis, ubi spe venia communicantes eisdem. Cum enim non à vobis majorem e nauti receperit quantitatem, nec aliam possint restituendam induci, aut etiam excedat: si aliter fieret, videremini vos damnum ex periculis, ipsi verò praemium ex contumacia reportate dicunt ad hoc debitum exolvendum ipsi vobis maneat obligati, & ab excommunicatis exigi possit & recipi, quod debetur. Est autem cautum in iure, quod si quisquam per terram haereticorum aut quorumlibet excommunicatorum transierit, necessaria emere ac recipere poterit ab eisdem. Praeterea si parentum familiae datus est communicationis sententia fuerit innodatus, à participatione illius familiae excusatur. Licet ergo dux Venetorum dominus navium tanquam parentum familiae datus in excommunicatione persistat, vos tamen tanquam ipsius familiae dum in navibus ejus fueritis, ipsam

a Ca. eod. tit. in 3. compilat. b Ca. eod. tit. in 3. compilat. c Nautium est pretium, quod solvitur nautis pro vestra. d Idem. l. Janicinus. C. de pan. l. si quis. s. legu. C. de inst. sig. excom.

excommunicatio non continget: & excusabiles eritis apud eum, si in excommunicatorum navibus existentes, cum dolore cordis sub spe penitentiae communicaveritis ipsis, in quibus eorum communicationem non poteritis evitare.

[1 Vos pariter de commissis, & plene propositis satisfacere de peccato, Deum vobis credimus, imò novimus, jam placatum. Et ergo Veneti ad satisfactionem indulti & absolutionis beneficium mereritis obtinere, securè cum eis navigare poteritis, & in praelo Domini pralari.]

CAP. XXXV.

Tralatus potest, & debet clericum subiectum incorrigibilem incarceratione, & laici circa metum excommunicationis de pralatorum licentia capere possunt clericos, & ad iudicium ducere.

Idem Londonen. Episcopo.

VT & fama tua: [1 & infra.] Sanè consulisti nos, utrum clerici graviter excedentes, qui tute non possunt monasteriis ad agendum penitentiam deputari, quoniam cum non penitentiam de commissis, oportunitate fugiendi captati, carcerem fugerent claustris, & prioribus se sceleribus scelestius immiscerent: à te vel aliis praelatis suis arcta possint custodia mancipari: [2 & 7.] Respondemus, quod cum praelati excessus corrigere debeant subditorum, & publicè utilitatis interit, ne crimina remaneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui nequam fuerant, nequiores: non solam possunt, sed debent etiam clericos, postquam fuerint de crimine canonicè condemnati, sub arcta custodia detinere: qui cum sint incorrigibiles, nec monasteriis valeant custodiri, ad similia vel peiora facile laberentur. Laici vero citra excommunicationis sententiam capere clericos, & ad iudicium trahere possunt, si oporteat etiam violenter, dum tamen id de mandato faciant pralatorum, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti, & quorum est corrigere criminolos: cum hoc non ipsi, sed illi quorum auctoritate id faciunt, facere videantur: dum tamen non amplius eorum violentia se extendat, quam defensio vel rebellio exigat clericorum.

[1 Consulas saluti, & sic malorum audaciam comprimis, & ut ab eis honorum innocentiam tuarum, super his nos humiliter consulas, qua officium pastorale contingit, ut de vestra responsione securus, iniquitas tibi sollicitudinem debet non laudabilis exequari.]

[2 Et utrum laici, si clericos in magno sceleribus apprehendant, in canone incidenti lata sententia: cum vero comprehendere, nec ad iudicium trahere ipsi possunt, nisi in eos manus iniecerint violentas, ad primum.]

CAP. XXXVI.

Excommunicatus est, qui in clericum etiam violentè manus iniecerit violentè, etiam si hoc faciat in satisfactionem præcedentis injurie. h. d. & est casus notabilis.

Idem Bracaren. Archiepiscopo.

Contingit & interdum, quod clerici si quem offendant, & satisfacere velint offenso, secundum morem patriæ, quem inter se laici observant, corpora sua sponte supponunt, xxx. seu pluribus aut paucioribus percussionibus sustium: [1 & infra.] Nos autem fratru. tua super hoc respond. quod huiusmodi manus iniectione est non violenta, tamen injuriosa videtur: cum ille canon non tam in favorem clerici ordinati, quam in favorem ordinis clericalis fuerit promulgatus: ideo & volumus, & mandamus, ut id de cætero prohibeas attentari. Si quis autem clericus post prohibitionem huiusmodi sponte se subjecerit, excommunicatur: proviso ut

a Poterit. b Cap. 8. eod. tit. in 3. comp. vid. Bernar. Diacon. in pract. crim. can. c. 119. & c. 121. c Quid de capiente clericum suum debitum, suspectum de fuga, vid. Bart. in l. si quis in servit. ff. de fur. d C. 10. eod. tit. in 3. comp.

clericus injuriam passio sine injuria clericali satisfaciat competenter, quatenus inter eos pax valeat rationabiliter reformari.

[1 Quos frequenter non coacti suscipiunt, sed volentes, non solum de aliorum clericorum manibus, sed etiam laicorum. Unde nos humiliter monuimus, utrum huiusmodi percussores in canone incidant sententia promulgata.]

CAP. XXXVII.

Servus excommunicatus pro iniectione manuum in clericum, tenetur pro absolutione ire ad sed. Apost. sed si ex hoc dominus, qui non fuit in culpa, grave damnum patiat, vel servus hoc faciat in ejus fraudem, absolvi potest ab Episcopo, si laeso non sit enormis.

Idem Lugdunen. Archiepiscopo.

Relatum a est nobis, quod cum aliqui servi propter iniectionem manuum in clericum violentam, in canone incidunt sententia promulgata: allegantibus dominis eorumdem, quod carere mancipiis suis nolunt, venire ad sed. Apost. absolvi non curant, per occasionem huiusmodi eludentes ecclesiasticam disciplinam. Quocirca mandamus, quatenus eos venire compellas ad sed. Apost. absolviendos: cum plus sit Deo, quam homini deferendum: nisi fecerint hoc in fraudem, ut subtrahant se obsequio dominorum, aut ipsi domini propter hoc sine culpa sua grave damnum incurrant: tunc enim & in utrolibet casu poteris eos ex indulgentia nostra provisionis absolvere, cum nimis sint ab Apost. sed. remoti: sed in recompensationem laboris, quem in itinere sustinent, alia eis satisfactio injungatur: dum modo non sit tam gravis & enormis excessus, ut propter vitandum scandalum & tollendum exemplum, huiusmodi servi ad servum servorum Dei venire debeant absolvi.

CAP. XXXVIII.

Excommunicatus propter participationem cum excommunicato, licet eum postea impugnet, ex hoc solo pro absoluto non est habendus.

Idem Strigonen. Archiepiscopo.

Sacris est canonibus institutum: & infra. Licet is, qui voluntarius excommunicatus illis communicaverat, qui cum omnibus favoribus & participibus suis excommunicationis sententia sunt adstricti, ad cor rediens, de mandato ecclesie excommunicatos, quos prius fovérat, expugnaverit, non tamen priusquam absolutionis gratiam perceperit, habendus est absolutus: nec si occubuit in huiusmodi bello, sunt absolutiones vel oblationes recipiende pro eo, vel orationes Domino porrigendæ, nisi cum de ipsius viventis penitentia per evidentia signa constiterit, & juxta cujusdam constitutionis nostre tenorem defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur.

CAP. XXXIX.

Semel excommunicatus, debet vitari semper ut excommunicatus: nisi legitime probet se fuisse absolutum.

Idem Assanen. Episcopo, e

Sicut f. nobis: [1 & 7.] Fraternitati tue respond. quod nisi excommunicati à te super absolutione sua literas nostras, vel illas, cui vices nostras in hac parte commissimus, reportaverint, aut alio modo legitime de illorum absolutione tibi constiterit, tu ipsos pro excommunicatis ut prius habeas & facias evitari.

[2 Tuis literis misisti, cum aliquos tua diocesis clericos vel laicos culpa sua exigentibus excommunicationis supplicium, ipsi postmodum ad te nulla satisfactione præmissa sine testimonialibus literis redeuntes, dicunt se absolutionis beneficium accepisse, quibus si credi dubitas in hac parte per nos instrui suppliciter postulasti, cum propter causam huiusmodi, scias

a C. 11. eod. tit. in 3. comp. b Dicitur enim, non est in veteribus Codicib. c C. 12. eod. tit. in 3. comp. d Expugnatus. e Alia, Affinatus Episc. f C. 12. eod. tit. in 3. comp.

dicis tua sententia a subditis condemnantur. Nolentes itaq; malitiam hominum indulgere.]

CAP. XL.

Si excommunicatus ab Episcopo, ad metropolitanum appellat, ab eo absolvi potest: metropolitanus tamen volens suo suffraganeo deferre, potest illum sibi remittere absolvendum, & tenetur etiam remittere quando propter manifestum excessum fuit excommunicatus: & ante absolutionem non audatur volens probare se injuste excommunicatum: secus si probare velit sententiam esse nullam.

Idem Senonen. Archiepiscopo.

Per tuas a literas: [1 & 7.] Videtur enim aliquibus, quod cum ad metropolitanum per appellationem quæstio non defertur, excommunicatus autem vocem non habeat appellandi, utpote ab ecclesia separatus, sive appellaverit sine non, metropolitanus ei non debet absolutionis beneficium exhibere. Verum ex verbis cuiusdam episcopi, quam scholastici ab Alexandro Papa emanasse proponunt, habetur, quod si ante appellationem in aliquem excommunicationis sententia fuit promulgata, metropolitanus ante litem ingressum ab eo iuramento recepto secundum ecclesie consuetudinem, debet ipsumque ad eum remittere absolvendum, ubi etiam consequenter inferitur, quod nec excommunicati sunt audiendi prius, quam fuerint absolvi, nec sunt ad illos, a quibus appellaverant, remittendi. In Sardicena. autem concilio reperitur, utis, qui ab Episcopo est abjectus, finitimos Episcopos interpellat, & causa eius audiat, & diligentius pertractetur: Episcopus autem, qui iuste vel injuste abiecit eundem, patienter accipiat ut discutatur negotium, quatenus vel probetur ejus a pluribus sententia, vel etiam emendetur: prius tamen quam omnia diligenter examinata fuerint, nullus ante causæ cognitionem communioni eum sociari præsumat, qui fuerat communionem privatus. Nos igitur credimus distinguendum, utrum quis proponat, se post appellationem legitimam interpolatam excommunicatione fuisse notatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem fuisse patenter expressum: in quibus casibus ad probationem eorum etiam si absolutionem non petat, debet admitti: sed donec de ipsis confiteritur, in aliis evitari debet, quanquam Apostolus sed. etiam tales a consueverit absolvere ad cautelam. Verum in aliis, nisi gratiam absolutionis imploret, non debet audiri, ne sententiam ecclesiasticam contemnere videatur, & per hoc amplius ex suo contemptu ligetur. Quod si absolutionis beneficium humiliter postulerit, metropolitanus eum debet absolvere, nisi suo duxerit suffraganeo deferendum: cuius tamen si suffraganeus absolutionis beneficium iuxta formam ecclesie noluerit exhibere, ipse nihilominus illum absolvat, cautione recepta, quod suo debeat parere mandato, ac deinde causam audiat, & quod canonicum fuerit (iustitia mediante) decernat. Quod si forsitan Episcopus subditum suum, propter manifestum excommunicasset excessum, metropolitanus non debet ipsum absolvi, nisi suffraganeus requisitus malitiosè sibi absolutionis beneficium denegaret.

[1 Nobis intimasti, quid ven. f. n. Alstiodoren. Episcopus in dil. si. Alstiodoren. Archiepiscopum excommunicationis sententiam promulgasset. Archiepiscopus tuo se conspectui presentavit, & quod stare mandato ecclesie, sufficienter obtulit cautionem: potens humiliter ut absolutionis et beneficium exhiberet: tu vero deferre volens Episcopo memorato, ipsum sibi monuisti, ut absolvetur Archiepiscopum memoratum. Sed quia tuis monitis non parebat, excommunicatum absolvi curavisti.

a Ca. 14. eod. tit. in 3. comp. b Al. deest verbum, Debet. c Alstiodoren.

quem Episcopus pro absoluto non habet, utpote qui propositus, quod ad se illius absolutio non spectabat. Unde queritur quid in similibus de cetero sit agendum.]

CAP. XLI.

Si Papa sui literis excommunicatum salutat, non propter hoc eum absolvet.

Idem.

Si aliquando a forte contigerit, quod eis, qui auctoritate Apostolica sunt excommunicationis subjecti, nostræ literæ cum salutationis alloquio delinuerint, non propter hoc excommunicationis credatur sententia relaxata. Cum per ignorantiam vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam subreptionem contingat huiusmodi literas impetrari.

CAP. XLII.

Excommunicatus a pluribus pralatis ob plures causas, non est communionem restituendus, licet de una causa veli satisfieri: & si impetratur absoluto tamen alii causis, non valet absolutio.

Idem Sancti Laurentii in Lucina Presbyteri Cardinalis Apostolica sedis legato.

Officii b: & infra. Postremo quaesivisti utrum qui propter plures excessus a pluribus pralatis inter ipsum habentibus, excommunicationis est vinculo innodatus, & uni pralatorum de uno tantum satisficere vult excessu, ab eo sit absolvendus, de quo satisficere vult eidem: & cum de alio non satisfecerit, alii absolute valeat nunciari: & infra. Super hoc articulo respondemus, quod suppremissi veritatem absolutio subreptionem prodest: & veritatem intelligens, absolutionem huiusmodi exhibere non debet.

CAP. XLIII.

Excommunicatus & interdictus pralati potest fieri verum Dei, hoc primo. Et tempore generali interdicti concilii pralati primum & christiano in fronte, & patientia nationum. Et, a secundo.

Idem Ferrarum. Episcopo.

Responso e nostro postulas edoceri, an cum Ferrarum civis excommunicationis & interdicti sententia sint ligati, liceat tibi viros & mulieres semel in hebdomada, vel in mense apud aliquam ecclesiam convocare quibus prædices verbum Dei, & eosdem ad correctionem inducas. Super quo respondemus, quod sine scriptis conscientie hoc facere poteris, cum videris expedire dummodo contra formam interdicti nullum eius officium celebretur. Præterea quaesivisti utrum Ferrarum civitas sit interdictio supposita, & ibidem (præter baptismum parvulorum, & penitentiam morientium) universa sacramenta ecclesiastica, interdicta, an liceat tibi baptizatos pueros in frontibus colligere. Super quod respondemus, quod sicut baptizati possunt pueri, sic & baptizati ad confirmationem in frontibus a te possunt sacro chrismate deliniri.

CAP. XLIV.

Si conjunx sit pro certo impedimentum matrimonii, non debet reddere debitum, sed potius excommunicatum pati, si autem hoc credat ex causa probabili & discreta, potest reddere debitum, non autem exigere: sed si ex levi & temeraria causa, de ipsa conscientia, potest reddere & exigere.

Idem.

Inquisitioni tuæ respondentes d, credimus diligendum, utrum alter conjugum pro certo sit impedimentum conjugii, propter quod sine mortali peccato

a Ca. 2. tit. de rescript. in 3. comp. vide Clement. si summas. de sent. excom. b C. 15. eod. tit. in 3. comp. Pari. l. iij. in ca. offic. supra de parit. & venis. c Ca. 16. eod. tit. in 3. comp. vide l. iij. Calder. tract. de inter. memb. 6. q. 4. d Ca. 17. eod. tit. in 3. comp. vide Doct. Theolog. l. 4. sent. Dist. 32.

caus non valet carnale commercium exercere, quamvis illud apud ecclesiam probare non possit, an non fiat pro certo, sed credat. In primo casu debet potius excommunicationis sententiam humiliter suscipere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus utrum habeat conscientiam huiusmodi ex credulitate levi & temeraria, an probabili & discreta: & quidem ad sui pastoris consilium (conscientia levis & temeraria: credulitatis explosa) licite potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia pulsat animum, ex credulitate probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet: ne in alterutro, vel contra legem conjugii, vel contra iudicium conscientiae committat offensam.

CAP. XLV.

Per dimissionem habitus & confisus, non perdit clericus ante triam monitionem privilegium clericale.

Idem.

Contingit interdum a: & infra. Sanè sicut accepimus in duante comite Flandren. in diocesi tua quidam existunt, qui nec in modo tonsuræ, nec in vestimentorum forma, nec in qualitate negotiorum de clerico b quicquam ostendunt, ad poenæ subterfugium se clericos exhibentes: cum enim c super excessibus, quos seculari luxu committunt, ad publica iudicia pertrahantur, circumensis criminibus, ut possint circumvenire vindictam, pro clericis se representant, clericalis fori privilegium labiis allegantes, qui factis paulò ante negaverant clericatum: & infra. Verum quia privilegium mereatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate, ac frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem: volumus & mandamus, ut tales, si tertio a te commoniti seiplos contempserint emendare, illius efficiantur d immunitatis exortes, quæ pro clericorum metela, & laicorum violentia coercenda dignoscitur instituta.

CAP. XLVI.

Ab excommunicati denunciacione repellitur, qui non præmonuit, & ei communicavit.

Idem.

In præsentia e dilecti filii: & infra. Nec canonici suo decano excommunicationem possunt objicere: cum super hoc nec commonitus, nec imperitus fuerit: nec ipsi propter hoc eum duxerint evitandum, sed Episcopus in mensa, & canonici communicaverint ei etiam in divinis.

CAP. XLVII.

Excommunicatus est dolosi permittens clericum percussit, ex quo poterat prohibere, & non prohibuit.

Idem.

Quanta præsumptionis f & temeritatis existat in retores ecclesie manus injicere violentas: [i & j.] Ne autem solos violentie huiusmodi auctores aliquorum præsumptio existimet puniendos, facientes & consentientes pari poena plectendos catholica condemnat auctoritas. Eos delinquentibus favere interpretamur, qui cum possint, manifesto facinori desunt obviare.

[i In Evangelio Dominus protestatur, qui se in ministris suis esset flagellari, & Apostolorum principi alibi perhibuit se iterum crucifigi. hoc etiam qualitas poena manifeste declarat, cum excommunicationis sententia in ipso alibi feriat delinquentes, si non solum in fratres nostros & Coepiscopos, sed etiam minori ord. clericos violentiam præsumpserint operari.]

a Vid. Clem. 1. & 2. De vita & bon. cler. & Bern. Diaz. in pract. crim. c. 69. & 70. b Al. de clericat. c Dicitur enim, non est in plerisque antiq. cod. d Al. sicut. e C. 2. eod. tit. in 4. comp. vide quod notat Ioan. Calder. tract. de interd. eccl. memb. 6. q. 4. f C. 3. eod. tit. in 4. comp. vide Navarrrum in Manuali consisi. c. 24. num. 20. & seq.

CAP. XLVIII.

Prælati excommunicari non debet subditum, nisi competente monitione præmissa, & ex causa manifesta & rationabili: & contrafacienti imponitur poena hic expressa. Item ponitur subditus, qui salvo conquiritur se excommunicatum in iuste: & subiecti quid juris, si prælati dicens se errasse, vult excommunicationem absolvere, & ad versus appellat: ne absolvatur.

Idem in concilio generali.

Sacro approbante concilio a prohibemus, ne quis in aliquam excommunicationis sententiam, nisi competente admonitione præmissa, & personis præsentibus idoneis, per quas (si necesse fuerit) possit probari monitio, promulgare præsumat. quòd si contra præsumperit, etiam si iusta fuerit excommunicationis sententia, ingressum ecclesie per mensem unum sibi noverit interdictum, alia nihilominus poena mulcendus, si visum fuerit expedire. Caveat etiam diligenter, ne ad excommunicationem cuiusquam absque manifesta, & rationabili causa procedat: ad quam si taliter forte processerit, & requisitus humiliter processum huiusmodi non curaverit absque gravamine revocare, gravatus apud superiorem deponat de injusta excommunicatione querelam: qui (si absque periculo moræ potest) ad excommunicatorem illum cum suo mandato remittat, intra competentem terminum absolvendum: alioquin ipse per se vel per alium (prout viderit expedire) sufficienti cautione recepta, manus ei absolutionis impendat. Cumque adversus excommunicatorem de injusta excommunicatione confliterit, excommunicator condemnetur ad interesse excommunicato, alias nihilominus (si culpæ qualitas postulaverit) superioris arbitrio puniendus: cum non levis sit culpa, tantam infligere poenam infanti: nisi forsitan erraverit ex causa probabili, maxime si laudabilis opinionis existat.

Verum si contra excommunicationis sententiam nihil rationabile fuerit a conquerente probatum b, idem & super injusta excommunicationis molestia, per poenam ad interesse, vel alias secundum superioris arbitrium condemnetur: nisi forsitan & ipsam probabilis error excuset, & super eo, pro quo fuerit iusta excommunicatione ligatus, per cautionem receptam satisfacere compellatur, vel in pristinam reductur sententiam, usque ad satisfactionem condignam in violabiliter observandam. Si vero iudex suum recognoscens errorem, paratus sit talem revocare sententiam, & is, pro quo lata fuerat, ne absque satisfactione revocaret illam, appeller: appellationi non deferat in hac parte, nisi talis sit error, de quo merito debeat dubitari: & tunc sufficienti cautione recepta, quòd coram eo, ad quem appellatum extiterit, vel delegato ab ipso, iure parebit, excommunicatum absolvat: sicque poenæ præscriptæ minimè subiacit: cavens omnino ne voluntate perversa in alterius præiudicium mentiat errorum, si distractionis canonicæ vult effugere ultionem.

CAP. XLIX.

Excommunicat hæreticos & quoscumque violatores ecclesiasticæ libertatis.

Honorius III. Episcopo Bononiensi.

Overit c fraternitas tua: [i & infra.] Excommunicamus omnes hæreticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, & fautores & receptatores & defensores eorum: Necnon, & qui de cætero ser-

a Quam cautè sit faciend. excommunicationis sentent. cavuit Trid. conc. sess. 25. de refor. c. 5. b In Cantaren libro & aliis recentioribus ita: idem super iusta excommunicationis molestia, &c. sed in concilio, & Vaticanis constanter legitur ita: idem & super injusta. c Vide Zanchinum tract. de hæ. c. 77. & 18. & Alphonsium Castrum L. 2. c. 18. de iusta punitione hæret.

vari fecerint statuta edita & consuetudines introductas, contra ecclesiam libertatem, nisi ea de capitularibus suis intra duos menses post huiusmodi publicationem sententiam fecerint amoveri. Item excommunicamus statutarios & scriptores statutorum ipsorum, necnon potestates, consules, rectores & consiliarios locorum, ubi de cetero huiusmodi statuta & consuetudines editae fuerint vel servatae: necnon & illos qui secundum ea praesumpserint iudicare, vel in publico formam scribere iudicata.

[1] *Quid nos in basilica principis Apostolorum praesente christiano in Christo f. n. Federico illustri Romanorum Imperatore & semper Augusto, in celebratione missarum, postquam capiti eius imposuimus asadem, de consuetudine accensis candelis excommunicavimus.*

CAP. L.

Frates hospitalis Hierosolymitani excommunicati pro iniectione manuum in clericum seu confratrem, absolvi possunt per eorum Priorem, nisi excessus fuerit difficilis & enormis.

Idem magistro & fratribus hospitalis Hierosolymitani.

Canonica & constitutio cavetur, quod monachi & canonici regulares, quocumque modo se percusserint, non sunt ad Apostolicam sedem mittendi, sed secundum discretionem & providentiam sui Abbatis disciplinae subdantur: quod si Abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficiat, providentia est dicere. Episcopi adhibenda: nisi excessus difficilis fuerit & enormis, propter quem merito ad ecclesiam Romae sit recursus habendus. Nos ergo ad vos statutum huiusmodi duximus extendendum: auctoritate praesentis, ut in tali casu (nisi maioris sit providentia requirenda) per Priorem vestrum, qui (sicut audivimus) Presbyter esse debet, fratribus vestris absolutionis beneficium impendatur.

CAP. LI.

Excommunicatus vel suspensus absolvi non debet, nisi prius iuramento praestito: si tamen sine scandalo iuramentum haberi non potest, poterit fieri absolutio per manuum promissionem.

Idem titulo sancta Praxedis Presbytero Carthaginiensi.

Apost. sed. leg.

Super eo quod b. monachi Graeci & eremite propter inobedientiam sententia suspensionis & excommunicationis ligati, nolunt ad mandatum ecclesiae nisi per manuum promissionem redire. Hoc tibi duximus respondendum, quod si nullatenus possunt induci ad praestandum iuxta formam ecclesiae iuramentum, ipsos hac vice cum promissione poteris recipere manuum: cum interdu (consideratis locorum & temporum qualitatibus) severitati sit aliquid detrahendum.

CAP. LII.

Cum de viribus sententia dubitatur, potest qui absolvi ad cautelam iuramento praestito.

Idem Bituricensi & Carnoten, Decan. & Subdiacon.

Arelaten. c.

Venerabili fratri nostro Cenomanen. Episcopo, & procuratori Tuoren. Archiepiscopi, in nostra praesentia constitutis, pro quadam suspensionis sententia in praesentem Episcopum ab eodem Archiepiscopo promulgata: nos sententiam ipsam relaxavimus ad cautelam, ipso Episcopo in praesentia dicti procuratoris praesentem corporaliter iuramentum, quod parebit mandatis, quae idem Archiepiscopus sibi propter hoc fecerit, si contulerit ipsum in eo, pro quo fuit lata praedicta sententia, culpabilem exstitisse.

CAP. LIII.

Excommunicantur officiales locorum, in quibus sunt

a *Vide Henric. Boich. in ca. a nobis. 21. & in c. cum illorum. sup. eod. tit.* *b* *Vide Panno. in c. cum desideres. supra eod. tit. & ibi Henric. Boich. dist. 3.* *c* *Aurelian.*

statuta contra ecclesiasticam libertatem, nisi ea delicti fuerint, & statuarii feudis ecclesiasticis sunt privati.

Idem Episcopo. Senen.

Gravem venerabilis f. n. a. Pisani Archiepiscopi receptum quaestionem, quod quidam civis Pisani, deputati a potestate ac populo ad statuta civitatis edenda, in derogationem Apostolicae sedis, & subversionem ecclesiasticae libertatis edere praesumpserint, quod si quis clericus vel laicus contra quemcumque laicum Pisani districtus, ad iudicem ecclesiasticum literas Apostolicas impetraverit, in mille solidis (nisi renunciarit literis) condemnatur: ne reditus possessionum suarum reddatur eidem, vel agri excolantur illius, sed banno patrum subiaceant b. potestatis: [1 & 7.] Statuerunt illi praeterea, ut clerici suis sumptibus castrum Ripae fructu faciant custodiri: quod si renuerint, contra eos potestate procedere teneantur: [2 & 7.] Ideoque fraternitatem mandamus, quatenus in consiliarios & officiales civitatis ipsius, nisi statuta ipsa de capitularibus suis delicti fuerint, & idonee sicut exigit res caverit, quod similia de cetero non debeant attentare, excommunicationis sententiam promulgare procuret. Ceterum si cum istis statutariis multa de bonis ecclesiasticis tenere dicantur in feudum, ipsos fore nihilominus privatos feudis huiusmodi nunciare procuret.

[1] *Qui nullam ad regimen civitatis suscipiet, nisi iuxta praesentis servaturum: & hoc etiam quilibet alia potestate, qui pro tempore fuerint, successores suos iurare faciant supra dicta.*

[2] *Iuxta quod dicitur in consilio civitatis, quae omnia potestas qua nunc praesentis civitati pro monasterio se firmare iuraverit firmavit. Cum autem tota civitas Pisana, quae ab his diebus in rem tamdiu abierit, quae infesta iam errore, vel infestis praesentis praesumatur, & tam statuarii quam potestatis eadem non sit dubium propter hoc excommunicationis sententiam praesentis vocari infamia incurrisse.*

CAP. LIV.

Alloquens excommunicatum in tendentibus ad salutem animae, etiam si alia verba interponat, excommunicatus non est.

Gregorius IX.

Cum voluntate ad hoc proposito maleficia distinguuntur, excommunicationis sententiam non incurrit, qui excommunicatus in his, quae ad absolutionem, vel alias ad salutem animae pertinent, in locutione participat, sicut etiam alia verba incidenter (ut apud cum magis proficiat) interponat.

Pradicatoris praesentis, qui alias suscitavit non possunt, alio excommunicatus & detentibus bona aliena elemosinas recipere possunt. h. d.

Pradicatorum quoque qui penes excommunicatos vel alios alienarum rerum detentores, in pradicatoribus & confessionibus, quaesierunt causam [vel eorum] eorum, ad quos res ipsae spectare noscuntur, elemosinas licite possunt ab illis recipere, praesentis si alias non valeant in illo loco sustentationem habere.

Tonit quosdam casus, in quibus percutiens clericum excommunicatus non est.

Si qui vero ratione officii quod in ecclesia obtinent, aut etiam alii clerici seniores zelo devotionis praetores vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos, turbantes divinum officium, & hi qui obstant praedicationis vel magisterii subditos & scholares correctionis causa leviter forte percusserint, excommunicationis

a *Prater doctores huc & in c. moverit. sup. eod. tit. vide legatum in Constit. Cassa. C. de sac. eccles. b* *Subiaceat. c* *in Codic. Barb. Ceterum cum idem statuarii & potestatis multa & c. d* *Vide B. Thom. in quaest. additis ad 3. p. 9. 23. artic. & citati in c. a nobis. sup. de excep. e* *Hac duo verba, vel curam, desunt in anreg. codic. & in Vaticanis.*

Senten.

sententiam non incurunt. Quod & de his dicendum est, qui aliquos de familia sua vel propinquos inferiorum graduum simili modo, ut cohibeantur à suis insolentis, & scientia bonisque moribus informetur, duxerint corrigendos.

CAP. LV.

Communicatio excommunicato in crimine damnabili, incidit in excommunicationem prætoris.

Idem African. Episcopo.

Si concubinx a publicæ clericorum ecclesiasticæ censuræ districtione notentur, eosdem concubinaris non est dubium sententia majoris excommunicationis involvi, qui post latam sententiam communicant in eodem crimine criminosis.

CAP. LVI.

Excommunicatus minor potest ab excommunicatione aliquem absolvere.

Idem.

Vobis b collata potestas, ut à minori excommunicatione, si in ipsam incidit, invicem se absolvant, utroque ligato vinculo excommunicationis hujusmodi, non expirat.

CAP. LVII.

Permittitur ministris ecclesiasticis, semel in hebdomada celebrare tempore interdicti, concurrentibus his, que exprimitur in textu.

Idem.

Permissus e ecclesiasticis ministris, semel in hebdomada tempore interdicti, non pulsatis campanis, voce submissa, januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, missarum solemniam celebrare, causa conficiendi corpus Domini, quod decedentibus in poenitentia non negatur.

CAP. LVIII.

Divisiciens clerico, quem verberavit, non potest propter hoc ab Episcopo absolvi, nisi in certis casibus hoc expressit.

Idem.

Quamvis incidens in canonem late sententiæ propter violentam manuum injectionem, juxta proprias facultates eis satisfaciat, quibus injurias irrogavit, non tamen aliter, quam per sedem Apostolicam vel ejus legitimum abolutionis potest beneficium obtinere. Nisi imminente mortis articulo, infirmitate, inimicitia aut inopia, puerili vel senili ætate, fragilitate sexus, seu alia corporis impotentia, sive quolibet impedimento canonico retrahatur, quo minus Romanum Pontificem possit adire: vel nisi juris beneficio à labore hujusmodi excusetur. Caterum quibusdam prædictorum, videlicet qui temporali impedimento laborant (exceptis pueris) sub debito juramenti (quod secundum ecclesiæ formam præstare tenentur) confuevit injungi, ut impedimento cessante, ad Apostolicam sedem accedant, mandatum ipsius humiliter suscepturi.

CAP. LIX.

Excommunicatio simpliciter lata, intelligitur de majori. h. d. Et est textus notabilis, & quoties allegatur.

Idem.

Si quem sub hac forma verborum: Illum excommunico, vel simili à iudice suo d excommunicari cõtingat, dicendum est eum non tantum minori, quæ à perceptione sacramentorum, sed etiam majori excommunicatione (quæ à communione fidelium separas) esse ligatum.

CAP. LX.

Beneficium indultum ratione minoris ætatis, postquam cepit habere locum, non extinguitur, licet minor pervenerit ad majorem ætatem.

a Vide conc. Trid. sess. 23. de refor. c. 14. Vide Covarr. in c. alma mater de sent. exc. l. 6. p. 1. §. 3. b Vide Henric. Boich. in c. si verè sup. eo. Dist. ult. c. Vide Bonif. 8. in c. ult. de sen. exc. l. 6. §. 3. adjuv. in c. 8. §. 2. d. Dicitur, suo, ac est in plerisque recentioribus: ea ex antiq. Cod. & Vatic. est restituta: quam etiam cognovit gl. h. c. & Hostiensis.

Idem.

Veris, qui in canonem incidit sententiæ promulgatæ, sive ante, sive post pubertatem possunt se absolvi, potest diocesanus Episcopus abolutionis beneficium impetiri: Cum propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine temperandus.

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE TITVLVS XL.

CAP. I.

Novale, est terra noviter ad culturam redacta.

Hieronymus super Osee. a

Innovate novale. Novale b est ager nunc primum præcisus.

CAP. II.

Appellations patri veniunt in lata significatione omnes ascendentes.

Idem super Daniele. c

Nam & Rex Nabuchodonosor pater tuus, id est, proavus, more scripturæ, quæ avos & deinceps patres appellat.

CAP. III.

Non dicitur natus, qui statim decessit.

Idem in Parabolis. d

Nam & ego unigenitus sui coram matre mea. Quare unigenitum se nominat, quem fratrem uterinum præcessisse scriptura testatur? nisi quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquam esset, de vita decessit.

CAP. IV.

Dicitur antequam, non semper implicat.

Idem super Mattheum. e

Quod dicitur, antequam convenirent: non sequitur non sit, ostendit.

CAP. V.

Primogenitus dicitur, qui primò nascitur, etiam si secundus sequatur eum.

Hieronymus super Mattheum.

Ioseph non cognovit Mariam, donec f peperit filium suum primogenitum. Ex hoc loco quidam pervertit sine suspicantur, & alios filios Mariam habuisse: cum mos divinarum scripturarum sit, ut primogenitum non vocent, quem fratres sequuntur, sed eum, qui primò natus fuit.

CAP. VI.

Verba sunt intelligenda, non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis.

Hilarius. g

Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus.

CAP. VII.

Non videtur, factum vario modo narratum, ubi idem in substantia conclusitur.

Augustinus super Mattheum. h

Nil obstat narrandi diversitas, ubi eadem dicuntur, maxime cum quisque Evangelistarum eo ordine credat se dicere, quo Deus voluit.

CAP. VIII.

Sensum, non verba considerare debemus.

Gregorius. i

Propterea, si prolixam epistolam meam ad interpretandum accipere te fortasse contigerit, rogo non verbum

a Osee 10 sunt verba glossæ interlinearis. b Quæ per novale, ff. eo & l. s. v. a. novale. c Dan. 5. & c. 1. eo. tit. in 1. comp. d Prov. 4. & c. 2. cod. tit. in 1. comp. e Matt. 1. c. 2. cod. tit. in 1. comp. f Iud. & c. 4. cod. tit. in 1. comp. g Lib. 4. de trinit. Refertur e. 3. cod. tit. in 1. comp. h Forè hæc dicit Aug. in l. de consensu Evang. unde ibi l. 2. c. 22. & 28. i Lib. 1. epi. 27. Regill. & c. 7. cod. tit. in 1. comp.

